

“Heydər Əliyev xatirələr işığında” layihəsinin qonağı olmuş ictimai-siyasi xadim Əhməd Əhmədov ilə söhbətini davam etdiririk.

II söhbət

– Əhməd müəllim, belə demək mümkündürmü ki, sizin Füzuliyə təyinatınızda Heydər Əliyev haqlı çıxdı və orada işlədiyiniz müddətdə onun etimadını doğrultdunuz?

– Əlbəttə, başqa necə ola bilərdi. Sovet dövründə heç vaxt yüksək göstəriciləri ilə fərqlənməyən Füzuli rayonu orda çalışdığım 7 ilin hər birində yüksək nailiyyətlərinə görə keçici qırımızı bayraq aldı. Birinci bayraq alanda hamı məəttəl qalmışdı. Həmişə danlanan, təhqid olunan rayon birdən-birə belə uğur qazanır.

– Yəqin, bu uğurların qazanılmasında Heydər Əliyevin sizə real dəstəyi az olmayıb? Sizə vəd etdiyi köməyi göstərdimi?

– Bunsuz uğur qazanmaq mümkün olardımı?! Nə məsələ qaldırırdıq, dərhal onu diqqətdə saxlayırdı və müzakirəyə çıxarıb həll edirdi. Məsələn, mən Füzulidə işə başlayanda, rayonun üzümü ləyanəsi, beş min ton pambıq planı da var idi. Mərkəzi Komitənin kənd təsərrüfatı üzrə katibi Hacı İbrahimova telefon açdım və dedim, “Füzulinin 5 min ton pambığına növbəti ildə plandan çıxarmaq nəzərdə tutulur. Onu bu il götürürün, biz də üzüm planını artıracağıq. Rayon üzüm üzrə ixtisaslaşsınsa, bu pambığı indidən yığıb qaydırmaq lazımdır”.

Dedi: “Əhməd, mən sənin mövqeyini dəstəkləyərdim, amma bu Heydər Əliyevin səlahiyyətində olan bir məsələdir. Gərək o özü buna razılıq versin. Heydər Əliyev Moskvadadır, gəlsin təklifini ona çatdırarıq”.

Üç gün sonra Heydər Əliyev Moskvadan gəldi. Bir gün keçməmiş Hacı İbrahimov mənə zəng vurdu ki, “Heydər Əliyev razılıq verdi, 5 min ton pambıq sizin plandan çıxarıldı”. Sonra Heydər Əliyev özü mənə telefon açdı və özünəməxsus şirin bir tərzdə dedi: “Əhmədov, eşitdim pambığı planından çıxartmaq istəyirsən. Əvəzində nə verəcəksən?” Dedim: “Heydər Əliyev üzüm əkin sahələrini artıracağıam”. Soruşdu, “Nə qədər artıracaqsan?” cavab verdim ki, 1500 hektar. Dedi, “Əhmədovdə bu böyük rəqəmdir. Yaxşı, mən razıyam, başla”.

Biz isə 1500 yox, 3 min hektar üzüm əkdik. Bütün Arazboyu əkin sahələrində üzüm plantasiyası saldıq. Növbəti ildə görülməli işləri bir il qabağa saldım...

1981-ci ildə Cəllilabadda üzümçülük üzrə respublika müşavirəsi keçirilirdi. Müşavirədə əvvəlcə Cəllilabadda birinci katibi İbrahim Qurbanov çıxış edib öhdəlik götürdü. Sonra mənə söz verirdilər. Bizim üzüm planımız da 68 min tondur. Çıxış edəndə dedim, bu il 90 min ton üzüm verəcəyik. Heydər Əliyev yerindən qayıtdı ki, “Əhmədovdə bəz dəyirlər sizdə 100 min ton üzüm var”. Dedim: “Heydər Əliyev üzüm deyirsiniz, 100 min ton üzüm olacaqdı, amma 2 min 700 hektar üzümçülüyü dolu vurdu. Bu olmasa, əlbəttə 100 min ton üzümünüz olacaqdı”. Dedi: “Yox, deyirlər üzümçülük dolu vursada da, 100 min ton üzüm olar”. Dedim: “Heydər Əliyev, son gilasənə qədər yığılacaq”. Dedi: “O son gilasənə 100 min ton olacaq, olmayacaq?” Dedim, “100 min tona söz verə bilmərdim”. Dedi: “Eyb etməz, mən sizi 100 min ton nəzərdə tutmuşdum, amma indi ki arayırsan, bunu nəzərə alaram. Siz də ələ eliyin ki, üzüm tam yığılısın”.

Üzüm də qıp-qırmızı qızarmışam, tər basıb məni. O biri katiblərdən fərqli olaraq gəncəm, belə toplantılarda təcrübəm elə də yoxdur. Sonradan bir neçə katib mənə yaxınlaşdı ki, Əhməd müəllim siz düz elədiniz bu başdan yüksək rəqəmə söz vermədiniz. Dedim, mən Heydər Əliyevə yalan vəd verə bilmərəm...

Üzümü yığıb 68 min tona çatan gündə özü mənə telefon açdı. Artıq planı doldurmuşduq. Dedi: “Əhmədovdə təbrik edərəm, planı doldurmusan. İndi nə gözləyirən?” Dedim: “Heydər Əliyev 90 min ton olacaq”. 90 min ton üzümü yığıb məlumat verən günü də zəng vurdu. Dedi: “Təbrik edirəm. Sözüңü tutdun, sağ ol. Əlavə yəne nəse olacaqmı?” Dedim: “3 min tona yaxın məhsulunuz da olacaq”. Dedi: “Yaxşı, nə bacarırsız yığın, məhsul qalmasını”.

– Əhməd müəllim, bildiyimiz qədər Heydər Əliyev rayonlara tez-tez səfər edər, zəhmət adamları ilə bir-baş ətərlərdə, üzüm plantasiyalarında, zəmirlərdə görüşürdü. Sizin katib olduğunuz vaxtlarda Füzuliyə gəldimi?

– Füzulidə işlədiyim ikinci il – 1982-ci il idi. Kabinetdə oturmuşdum, zəng gəldi. Telefonda Rafail Allahverdiyev idi. Dedi: “Yunus Qəhrəmanıçə cavab ver”. Yunus Rzayev dedi: “İndi çıxışacağam kişinin yanından. Heydər Əliyevin tapşırığı ilə üç gündən sonra sizin rayonda üzümçülərin respublika müşavirəsi keçiriləcək. Respublika aktivindən tədbirdə 600 nəfər iştirak edəcək. İndi sənə zənglər gəlməyə başlayacaq. Amma, səni tanıdığım üçün deyirəm, o zənglərin heç birinə fikir vermə, öz bildiyin kimi hazırlıq gör”.

Telefonu qoyub, bir neçə dəqiqə bu tədbirin miqyasını təsəvvür etməyə çalışdım. Heydər Əliyevin keçirdiyi belə müşavirələr iki hissədən ibarət olurdu. Birinci hissədə səhər saat 9-dan gü-norta saat 3–4-ə qədər rayonun təsərrüfatlarını gəzir, zəhmətkeşlərlə görüşür, onların fikirlərini dinləyir, rayon fəallarının müşavirəsini keçirir, ondan sonra respublika müşavirəsi başlayır və axşam düşənə qədər davam edirdi. Bəzən gecə saat 12-ə, 1-ə qədər çəkirdi.

Yunus Rzayev dedi: “3-4 təsərrüfatda görüşlər üçün şərait yarat. Elə et ki, yolüstü təsərrüfatlar olsun, çox içəri ərazilərdə olmasın”. Heydər Əliyev gəlir əvvəl sahələrə baxır, sonra görüş keçirir, tarla düşərgəsində kolxoz sədr-ləri 4-5 dəqiqə məlumat verir, sonra özü çıxış edirdi və sonda sual-cavab olurdu.

Onun gəzəcəyi bütün kolxozlarda tarla düşərgəsi yaratmaq lazım idi. İyulun 18-i, qızmar hava, biz də yüngül konstruksiyadan örtüklü səhnə düzəltməliyik. Heydər Əliyevin özünəməxsus tələbləri vardı. O, düşərgələrdə düzəl-dilən səhnələrin çox hündür olmasını xoşlamırdı. Deyirdi, bizi göyə qaldırma-yın, vətəndaşların yanında olaq. Ona görə səhnə yerdən, təqribən, 50-60

“Deyirlər, Araz boyu kolxozları sovxoz olmağa qoymursan...”

santimetr hündürlükdə olmalıydı ki, o camaatı, camaat da onu görsün.

Üç gün yatmadım. Ancaq arada sərin düş qəbul edib özümü ayıldırıdım ki, işləri başa çatdırı bilim. Üç günə əhalini səfərbər edib lazım olan bütün işləri yekunlaşdırdım, 5-6 kolxozda düşərgələr saldıq, səhnələr quraşdırdıq.

Heydər Əliyev o vaxtlar da rayona qatarla gəlirdi və artıq rayonda “Çayka” avtomobili ilə hərəkət edirdi. Rayonun birinci katibi də onunla arxa oturacaqda oturur, yol boyu təsərrüfatlar haqqında məlumat verir, onun suallarını cavablandırır, verdiyi tapşırıqları qeyd edirdi.

Səhər saat 8-də Heydər Əliyev Horadızda qatardan düşdü. Dəmiryol vağzalında üç mindən çox vətəndaş toplaşmışdı. Dedi: “Əhmədovdə, mən demişdim axı vağzala adamlar toplaşmasınlar”. Dedim: “Heydər Əliyev inanın biz heç kimə bura gəlməyi deməmişik, özləri ordan-burdan öyrə-nib toplaşıblar. Onların qarşısını necə kəsə bilərdik”.

Məktəblərin hansındansa Heydər Əliyev xüsusi sevgisi olan bir müəllim pioner qalstukunda 100 məktəbli çıxarmışdı vağzala. Heydər Əliyev düşüb bir neçə dəqiqə camaata əl elədi, “Çox sağ olun! Əziyyətlərimizi deyib, maşına oturdun və təsərrüfatlara yola düşdük. Şamama Həsənovanın sahəsində baxdı ki, artıq pambıq yoxdur, yerinə üzüm əkilib. Şamama xanım dedi: “Heydər Əliyev bu pambığı qohum-qardaşı çox idi. Üzümün o qədər qohum-qardaşı yoxdur”. Heydər Əliyev güldü və soruşdu: “O nə demək-dir?” Dedi: “Pambığın dalıca gələn çox olurdu, amma üzümün dalıca Siz gəlmirsiniz”. Dedi: “Darıxma Şamama, gələcəklər. Bu üzüm bizə çox böyük xeyir verəcək”.

Şamama xanımın kolxozundan çıxıb növbəti kolxoza getdik. Yol-da mənə dedi: “Əhmədovdə, Yunus Rzayev səndən şikayət edir”. Yunus Rzayev də Üzümlük və Şərabçılıq Komitəsinin sədri idi. Yunus müəllim o vaxt çox məşhur bir insan idi. Qərbi Azərbaycandan idi və o vaxt ermənilər onu həbs etdirmək istəyəndə, Heydər Əliyev onu xilas edib Azərbaycana gətirmişdi. Əvvəl Şamaxı rayonuna birinci katib, sonra da Respublika Üzümlük və Şərabçılıq Komitəsinə sədr gətirdi. Çox etibarlı, sədaqətli, işi bilən adam idi. Dedim: “Heydər Əliyev, onunla elə bir problemimiz yoxdur. Yunus müəllimlə çoxdan işləyirik”. Dedi: “Yunus deyir ki, sən bu Araz boyu kolxozları sovxoz olmağa qoymursan”. Deməli, təsərrüfatlar kolxoz olanda qalır Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin sərəncamında, sovxoz olanda keçir Yunus müəllimin sədr olduğu Üzümlük və Şərabçılıq Komitəsinin sərəncamına.

Bu sözləri deyəndə biz o kolxozlardan birinin – Sabir adına kolxozun ərazisində idik. Dedim: “Heydər Əliyev, bu təsərrüfat Sabir adına kolxozdur. 750 hektar üzüm bağı var. Böyük təsərrüfatdır, bu yaşayış məntəqəsinin 15 minə yaxın əhalisi var. Suvarılan ərazidir. 15 min ton üzüm verəcək. 15 min ton məhsulun qiyməti budur. Bu təsərrüfat kolxoz olduğu üçün meh-

sulun dəyərini 25 faizini kolxozun bölünməz fonduna ayırır bilirlər. Bu da hardasa ildə 2-3 milyon manat vəsait deməkdir. Bu fond kolxozun sərəncamındadır və təsərrüfat bu fondda olan vəsait hesabına məktəb, bağça, öz işçiləri üçün fərdi ev, klub tikə, su çəke, yol sala bilər. Fondun İdarə Heyətinin yeddi üzvü var, sərs vəir və məsələni həll edir. Bununla bərabər, kolxoz yerli büdcəyə və respublika büdcəsinə pul köçürür. Biz bu kolxozları sovxoz et-sək, təsərrüfat gərək İttifaq büdcəsinə, respublika və rayon büdcəsinə pul versin. Qazandıqı puldan Dövlət Plan Komitəsinin razılığı olmadan da bir manat xərcləyə bilməz”.

Heydər Əliyev mənə maraqla dinləyəndən sonra, qayıtdı ki, deyərsən yeni bu qədər fərq var? Dedim: “Bəli. Mən istəmirəm kolxozların qazandıqı pullar kənara çıxsın. İstəyirəm rayonda bir tikinti idarəsi yaradılsın və kolxozlar nə istəyirlər – bağça, məktəb, klub tik-sinlər, su, yol çəksinlər və beləcə kənd-lerimiz abadlaşsın”. Dedi: “Bu vaxta qədər biz xeyli kolxoza sovxoz etmişik, deyərsən düz eləməmişik?” Dedim: “Düz etmişiniz”. Dedi: “Sən başa düş-mədim. Deyirsən bunları sovxoz etmək düz deyil, amma əladiklərimizi deyərsən düz eləmişik”. Dedim: “Heydər Əliyev, siz zəif, kasıb təsərrüfatları sovxoz edirsiniz ki, dövlət o təsərrüfat-lara kömək etsin, vəsait ayırsın, on-ların ssuda borclarını ödəsin, tikintilərini maliyyələşdirsin”. Bir qədər fikrə gedib dedi: “Əhmədovdə mən yoldaşlara nə qədər deyirəm bunu əsaslandırın, bir düz-əməlli izahat ala bilmirəm, amma sən bu 10 dəqiqəyə hamısını çox aydın izah elədin. Gərək onlar da bunu başa düşsünlər”.

Ulu öndərin bu sözüündən başa düş-düm ki, Heydər Əliyev özü bunları çox yaxşı bilir, sadəcə mənim bu məsələyə yanaşmamı öyrənmək istəyir. Əlbə-tə, Heydər Əliyev bütün məsələlərdə Azərbaycana, xalqı və regionlarımızın inkişafını düşünürdü və yalnız bizə faydalı olan qərarlara üstünlük verirdi. Bəzən bunun mahiyyətini geniş açmır-dı ki, Moskva qısqanclıq edər...

Qarşıda biz Məmməd Əsgərov, Yunus Rzayev və respublikam aktivini başqa nümayəndələri gözləyirdi. Heydər Əliyev maşından düşən kimi Yunus Rzayevə üzünü tutub dedi: “Yu-nus biləsən ki, mən Əhmədovdənin tərəfindəyəm. Əhmədovdə düz deyir, bu kolxozları sovxoz etmək olmaz”.

Məmməd Əsgərov Heydər Əliyevə “Heydər müəllim” deyəni iki üç kişidən biri idi. Dedi: “Heydər müəllim, mən də deyirdim kolxozları sovxoz etmək ol-maz”. Dedi: “Nə deyirdin? İki-üç dəfə səndən soruşdum, düz-əməlli bunu əsaslandır bilmədin. Əhmədovdə mənə bunu elə sadə izah etdi, daha kimə sən mənə başqa cür yoxa bil-məz”. Bununla da məsələ bağlandı...

Yolda mənə hər bir kənd haqqında məlumat soruşurdum. Həmin kəndə çatanda o kənd, oranın əhalisi, təsərrüfatı haqqında elə izahlar, məlumatlar verib, insanlar haqqında elə danışırdı, özüm məəttəl qalırdım. O deyirdi ki, düşərgələrdə 300-500 adam olsun, amma 3 min, bəzən 5 min adam top-laşır. Kimə demək olardı ki, gəlmə, hamı Heydər Əliyev görməyə maraqlı idi. Çünki onun haqqında o qədər ma-raqlı əhvalatlar, əfsanəyə bənzər ger-çəkələr eşitmişdik, hamı onu görmək istəyirdi.

Bir kolxozda da çıxışlar qurtardı, özü danışırdı, sonra camaata üz tutdu ki, kimin sözü var. Arxadan ahıl yaşda bir kişi əlini qaldırdı ki, mənim sözü-m var. İyulun 18-i, göydən od tökülür, kişinin başında da qoyun dərisindən yekə papaq, əynində qara köynək, qara kostyum. Üzünü də gün qaraldıb. Dedi: “Yoldaş Əliyev, mənim sözü-m var”. Mən bunu tanımadım. Heydər Əliyev altıdan-altıdan baxdı ki, yeni bu kimdi. Mən üzümün ifadəsilə göstərdim ki, tanımırıam. Ulu öndər vaxt qazanıb bunu öyrənmək üçün dedi: “Kişi, gəl qabağa, gəl çıx bura”. Gəldi lap Heydər Əliyevlə iki-üç metr aralıda dayanıb dedi: “Yoldaş Əliyev, siz bizə bir katib göndərmisiniz, cavab oğlandır, heç mənə tanışım. Mən “Qırmızı Oktyabr” sovxozunun heyvandarlıq fərfasında çoban işləyirəm. Katib iki dəfə bizim fermada olub, istirahət günlərim ol-duğu üçün mən evdə olmuşam, onu görməmişəm. Bizim nə problemlərimiz olsa, o həll edir. Üzümüzlə bağlı sö-zümüz yoxdur. Mən istəyirəm Füzuli camaatının bir arzusunu Leonid İliç Brejnevə çatdırasınız. Əslində bu arzu bütün Azərbaycan xalqının arzusudur. Amma çatdırı bilirik”. Heydər Əli-yev qasqları çatıldı və bir az da təbə-sümlə soruşdu: “Nə arzusur elə?” Kişi dedi: “Biz sizin döşünüzdəki o ulduzun yanında ikinci ulduzu görmək istəyir-rik. Xahiş edirik bu sözü-müzü bizim adımızdan Brejnevə çatdırasınız”. Bu sözü-nü bitirər-bitirməz burada olan beş min adamın gurultulu alqışları başladı. Alqışlar dayanmaq bilmir. Heydər Əli-yev özünəməxsus təbəssümlə kişiye, camaata baxdı sonra dedi: “Yaxşı kişi, çatdıraram”.

Gəlib maşına oturanda dedi: “Əhmədovdə rəngin yaman ağarmışdı. Ki-şini tanıyırdın”. Cavab verdim ki, Hey-dər Əliyev, həqiqətən tanıyırdım. Füzulidən olduğunu bilmədim. Düşün-düm yəqin qonşu rayonların hansın-da gəlib, şikayəti var. Bəzən belə şeylər olur, narazılıq yaradır”. Dedi: “Əhmədovdə, bəzən katiblər müəllim-ləri öyrədir, onlar belə şeylər deyirlər, o mənə yapışmır. Amma bu kişi xalqın ürəyindən gələn sözü dedi, həm də öz dilində, pafosun yox. Mən onu qa-bağa çağırıdım ki, görüm yanında kim

var. Gördüm yanında heç kim yoxdur. O, öz ürəyindəkiləri dedi. Mənim işimə, əziyyətimə ən yaxşı qiymət budur. Xalq qiymət versə, bundan böyük qiymət ola bilməz. Sən də sağ ol ki, etimadı doğrultdursan, burada yaxşı atmosfer yaradılsan. Biz bu rayonda katibi də-yişməkdə bir az gecikdik. Amma yaxşı ki, səni göndərdim. Baxıram, görürəm burada çox iş görmüsən. Əvvəllər bu rayonda belə işlər görülməmişdi”. De-dim: “Heydər Əliyev, əvvəlki katib də az iş görməyib. Çox gördüyünüz bu üzüm bağlarının bir az öndür vaxtında salınıb. Bacardıqını edib, çalışıb...” Dedi: “Əhmədovdə, mən birinci fərdi görürəm təzə katib köhnə katibi təriflə-yir. Bu yaxşı xüsusiyyətdir. Amma ey-foriyyəyə uyma, o katibin səhvələri çox idi. O, səhvələrə yol vermək olmaz. Mən başqa tədbir də görə bilərdim, amma sənin yaxşı tanıdığını o üç katibi sadəcə cəzasız işdən çıxartdım. Uzun müddət işləyiblər, səhvələrini güzəştə getmək olar...”

Sahələrini gəzirik, bol üzüm var. Mə-nim də əhvalım yaxşıdır. Bir aya yığım başlayacaq. Kolxozların birində briqa-dir elə sahədə məlumat verir, Heydər Əliyev də diqqətlə ona qulaq asır. So-ruşdu: “Ay kişi, də görüm hər mövsüm-də nə qədər pul qazanırsınız?” Kişi bir fantastik rəqəm dedi: “İllik gəlirim 34 min manat olur, yoldaş Əliyev”. Bu da o dövr üçün çox böyük pul idi. Soruş-du ki, necə qazanırsan bu boyda pulu? Cavab verdi ki, “bütün ailəmələ burda çalışırıq. Mənim 10 uşağım var. Ali məktəbdə oxuyanı var, orta təhsil alan-ları var”. Dedi: “Uşaqların sənə kömək edərlərsə, bu yaxşıdır. Amma uşaqları təhsildən ayırmayın, qoyun oxusunlar, ali təhsil alsınlar. Bizə yaxşı təhsil alan gənclər lazımdır”.

Yəni Heydər Əliyev heç bir məsələ-ni diqqətdən kənar qoymurdu. Zəhmət-keş insana başa saldı ki, qazanmaq yaxşıdır, amma uşaqlarını təhsildən ayırma, onların təhsil almasına mane olma, əksinə çalış yaxşı oxusunlar.

Burdan ayrılıb növbəti kolxoza gəldik. Bu təsərrüfatda da Lenin or-denli Pənah adlı briqadır vardı. Çox dilli-dilavər, diribaz kişi idi. Heydər Əli-yevin bunun sahesindən xoşu gəlirdi. Ordan-burdan sual verdi. Sonra qayıt-dı: “Pənah, neçə uşağın var?” Pənah cavab verdi, “Altı uşağım var”. Dedi: “O biri briqadır dedi 10 uşağı var”. Bu briqadır də cavandır. Dedi: “Biz də ona çatdırırıq”. Dedi: “Pənah, bunu sən deyirsən, bəs həyat yoldaşın?”. Dedi: “Yoldaş Əliyev deyəndən sonra onun haqqı nədir nə desin...” Heydər Əliyev briqadının bu sözüündən uğundu gül-məkdən.

Bu fenomen insan harda nə demə-yi, necə insanların qəlbinə yol tapmağı, onlarla belə zarafatlar etməyi bacaran bir şəxsiyyət idi. Amma onun burda zarafatla dediği sözün arxasında Azər-baycanda əhalinin sayının artması kimi çox uzaqgörən bir siyasət, istek, arzu var idi. Bu sözü elə-bələ, təsadüfən demirdi. O bir çox yerlərdə çoxuşaqlı ailələrin olmasını dəstəklədiyini bildi-irdi.

**Söhbəti qələmə aldı:
İlqar RÜSTƏMOV, “Xalq qəzeti”**